

amb *r*, sinó esporàdicament, entre una trentena de cites, en les dues de 1358 i 1385, tardanes i sense valor. Això sol, i igualment la pron. amb *è* oberta, prova que no conté el sufix romànic *-er(s)* (-ARIUM). No pot ser, doncs, p. ex., un deriv. de *tou* 'buit, balmat, bla', com *Montou* etc., ans indica un origen pre-romà; ja diagnosticat així en *E.T.C.* I, 220.

ETIM. Si volem concretar més, entrarem en terreny ben incert. La terminació originària, segons això, hauria de tenir *ɛ*, no sols vist el timbre obert, sinó perquè si hi hagués hagut un diftong (com *ai*) n'hi hauria encara rastre en les dades ja prou nombroses des dels Ss. IX-XIII. Més opinable és si seria *-ESE* (-o) amb *-s* simple, o doble. Car *-ESSE* és una terminació freqüent en NLL pre-romans pirinencs (cat., alt-arag. i gc.), com cat. *Llaés, Artés, Cirés, Erbés, Benés*, arag. *-iés* (*Biniés* etc.) (veg. llista dels aragonesos etc. en el meu art. de *Btr. z. Nfg.* 1973, 255).

No pot ser *-ENSIS*, car a base d'aquest sufix llatí no hi ha explicació concebible. La freqüència d'*-ESSE* en la toponímia pre-romana incita a atribuir-l'hi raó, però, no infal·lible; però no deu ser això sinó *-ĒSE* o *-ĒSE*, no sols per *-ese* que hi ha amb *-s* simple en les més antigues, sobretot per la *è* oberta que hem constatat, mentre que aquells noms en *-ĒSSE* tenen *é* tancada (d'acord amb la fon. hist.): *Llaés, Artés* etc.; hi coincideix la sonora del gentilici *toesats*, i seria estrany que no hi hagués algun cas de *-ss-* en les mencions antigues; massa forçat admetre preterició de la *-ss-* per influència dels derivats trivials en *-ENSIS-* quan res no ens hi indueix. Sembla, doncs, que devia terminar en *-ĒSE*.

El radical, tant podria tenir una labial antiga (*-v-* o *-b-*), com hiatus ja antic *tūē-*; difícilment perduda d'una *-d-*, que en el Conflent hauria deixat algun rastre *-d-* o *-z-* en les mencions antigues; la presència de la labial (*Tou-*, *Tob-*) en les tres mencions més antigues, i encara en una del S. XIII, induiria a suposar-la-hi, però no és imperiós car també podria ser epèntesi antihiàtica (com *Provenç* de PRUDENTIUS).

Hi ha una semblança impressionant amb *Τούεις*, que Ptolemeu (II, § 3,8) dóna com a nom d'una població (II, § 3,8) i també d'un riu (II, § 3,4), no sense confirmació perquè també hi ha *Tuëssis* en el Geògraf de Ravenna (Holder II, col. 2024): ens refredem en veure que és a Escòcia (d'una tribu dels Caledonis, entre les terres Baixes i els Highlands); però interessa tanmateix, com a possible (i versemblant) repetició d'un mateix nom pre-romà. No cèltic, val a dir, que no ho eren els Caledonis (els celtes es ficaren a Escòcia ben tardanament); però encara no hem de descartar la possibilitat d'una comunitat pre-cèltica —sorotàptica o del substrat pre-indoeuropeu.

Restem en terreny ferm, assenyalant la germanor amb un topònim conflentí, ben proper, i també evidentment pre-romà:

TOÈVOL, llogaret antic de les Garrotxes de Conflent, a la *Vall del Feu*: és a l'Oest d'Orellà, entre aquest poble i *Talau*; en línia recta, uns 5 k. al N. de

Toès, altre tant a l'O. d'Oleta i altre tant al Sud d'Évol; avui és nom decadent (encara ho sento així a Soanyes), 1959 (XXII, 162), però la gent jove en diuen «el Mas del Grabielló» a Soanyes, i el *Mas de la Baga* a Talau, Orellà i Canavelles, si bé aquest també coneixia el nom antic, però pronunciant-lo a la francesa.

MENCIONS ANT. La més antiga és segons Alart *Tovecale* (*Bu. So. Agr. Pyr. Or.* x, 81); id. Monsalv. XXIII, 9, mentre que Abadal (*Eixalada*, 136) i Ponsich escriuen *Tobecale*, datant-ho de 864-65. 875-6: «in villa *Tovegalle*» (Abadal, *Eixal.*, 147); 878: *Tobecale* (lín. 12) --- *Tovegale* (lín. 15) (*MarcaH.*, col. 808); 950: *Tovegale* (Abadal, ib., 177 = *MarcaH.*); 1010: *Tovegal* (Monsalv. XXIII, 9); 1267: *villam de Toegol* (*InuLC*); 1359: *Tohegol* (imprès «Cabrils, Tehegol, Talau ---») (*CoDoACA* XII, 123); 1421: «*Petrus dom. de Tohequel*» (*InuLC*).

El conjunt de les mencions antigues pressuposa una base *TOVÉCALE* (o *TOB-*), més aviat que amb hiatus, car la labial consta en els 5 documents més antics; sense excloure del tot, hiatus etimològic, amb el qual ja el trobem des de 1267.

En tot cas l'hem de separar de la filiació del nom d'Évol, per més que siguin tan veïns (perquè aquest ja consta com *Evole* des de mj. S. IX); en canvi ací hi ha una oclusiva velar *-c-* (en part sonoritzada en *-g-* entre vocals), i solament després de canviar *-al* posttònic en *-ol* s'hi mudà la *-g-* en *-v-*.² Com en *prevon/regon, avon/agon* = *a on* etc. En canvi res ferm separa les arrels de *Toès* i *Toègol/Toèvol*, les dues poblacions tan pròximes.

En el meu estudi de *E.T.C.* I, 184-193, 182 etc., vaig aplegar *Toèvol* (<*-CALE*) amb una llarga sèrie de NLL dels nostres Pirineus (i algun altre) que terminen en *-CALE* (en part evolucionat en *-guel*, part en *-vol*, part en *-gol*); *Isòvol* (<*Isògal*, 965), *Ardòvol*, *Saltèguel*, *Arsèguel*, *Estèguel*, *-guet*, *Nyòvols*, *Bordògol* i encara algun altre, en particular *Bèrcol* ILIBÉRCALÉ, on s'ha mantingut la *-c-* etimològica, recolzada aquí en la *r*. En bastants d'ells es troben proves d'haver estat nom d'un castell; per on arribava a la seriosa hipòtesi que el mot *-CALE*, que els integra, era un terme pre-romà que significaria 'fort' o 'castell'.

El contrast entre *Toèvol*, amb *-CALE* i el germà *Toès* sense aquest component, donaria base a suposar una parella toponímica comparable a l'existent entre llocs veïns d'arrel igual i formació paral·lela, pertanyents a dos pobles pre-romans diversos, que es mirarien amb hostilitat o desconfiança: *Alf* (sorotàptic), riu entremig, davant *Alp* (antic); *Gordués* (ibèric) enfront de *Gordún* cèltic (*E.T.C.* I, 102), *Talarn* (cèltic) sotjant *Salàs* i *Tremp* sorotàptics. Potser, doncs, també *TU(V)ÉCALE* tindria un «*-CALE*» 'fortalesa' bastit per aqueix poble (del grup d'*Isòvol*, *Bèrcol* etc.) enfront de *TUVESE* o *TUESE* protoeuropeu.

Deixem per a futures recerques esbrinar el significat d'aqueixa arrel comuna *TU(V)-*. No crec que s'hi pugui relacionar un *Togossa*, que Whatmough registra com nom d'un terrisser o ceramista gal (*Dial. Anc.*